

І. 3 ГАЛЕРЭІ ЗНАЁМЫХ ВАР'ЯТАЎ

СНІЧ

*Чысты кашмар не можа цягнуцца доўга, іначай бы ён нас
забіў.*

Х. Картасар, «Дзённік Андрэса Фавы»

1.

Я сяджу ў вясковым бары і тупа ўтыкаю ў вялізны экран тэлевізара, намагаючыся не слухаць, што ў ім кажуць. Я змагаюся са спакусай дастаць нататнік і запісаць папярэднюю фразу, але баюся таго, як адрэагуе на гэты рух наваколле. Напрыклад, бармен, я перакананы, тут жа прапануе мне мініяцюрную настольную лямпу, каб я не псаваў вачэй, а бухі вясковы панк зноў будзе выбачацца за сваю цікаўнасць і пачне пытацца, што гэта я пішу ці чытаю. Да таго ж мне няма часу занатоўваць усякіх лішніх пабочных фразай: я мушу цалкам засяродзіцца на сваім заданні. Гэта значыць, прачысціць сабе мазгі, каб магчы на працягу ночы забыцца глыбокім сном праведніка.

— Што думаеш пра Украіну? — пытаецца ў мяне пажылы бармен, вышрубуювачы ручніком з памытага келіха рэшткі чыёйсьці нядаўняй асалоды.

— Ды поўны капец, — бяздумна адказваю я, імкнучыся падкрэсліць гутарковым выразам сваё эмацыйнае дачыненне не столькі да ўкраінскіх падзей, колькі да навакольнага асяроддзя: маўляў, я тут свой. Пра Украіну я зусім не думаю, колькі можна.

— Па-мойму, яе падзеляць, — прадказвае бармен і ўздымае вочы ў чаканні маёй рэакцыі — марна. — З другога боку, — працягвае развагу ён, — улады гэтага не дазваляць. Цяміш, пра што я?

— Не, — шчыра прызнаюся я.

— Пастраляюць іх там, — тлумачыць бармен. Я толькі паціскаю плячмыма, і бармену не застаецца нічога іншага, як зноў пачаць уголас размаўляць з тэлевізарам, пасылаючы на тры літары як герояў і аўтараў рэпартажу, так і дыктараў у студыі.

Мне цяпер насамрэч ужо не да Украіны. Асабліва пасля ўчорашняй сустрэчы з Замоўцам, які нагадаў мне пра мае нявыкананыя абавязкі й нясплачаныя пазыкі. Некалькі маіх папярэдніх вырабаў забракавалі: цяпер я мушу адпрацаваць атрыманыя пад іх задаткі, дый яшчэ з працэнтамі, а часу на гэта вобмаль.

У бары мяне лічаць інтэлектуалам, хаця не маюць найменшага ўяўлення, чым я насамрэч займаюся. Калі б я меў дастаткова нахабства й глупства ў гэтым прызнацца, то ўпаў бы ў грамадскай іерархіі вёскі яшчэ ніжэй (калі гэта толькі наогул магчыма). Але затойваць гэтага перад вамі я не маю ніякіх падстаў: я, як ні сорамна ў гэтым прызнацца, літнегр. Працую на вялікае выдавецтва, што займаецца серыйным вырабам бестселераў. Ужо некалькі гадоў я атрымліваю ад іх заробак і пры гэтым паранейшаму выконваю самую чорную працу. Не, у маю

задачу не ўваходзіць прыдуманне тупых сюжэтаў ці апісанне яшчэ тупейшых храпаў галоўных герояў-суперсамцоў, пералік усіх кшталтаў выкарыстанай імі зброі ці стварэнне шматзначных ключовых дыялогаў, вынаходніцтва яшчэ не выпрабаваных спосабаў забойства й сэксуальных позаў ці моўная рэкагнасыроўка месцаў дзеяння з дапамогаю «Гугл мэпс» — усім гэтым займаюцца іншыя, больш пільныя, таленавітыя й перадусім маладзейшыя калегі, кожны з якіх спецыялізуецца на нейкім адным з аспектаў будучай фікцыі. У мае абавязкі ўваходзіць толькі распрацоўка літаратурных сноў. Праз тое, што далёка не кожны з персанажаў камерцыйных выданняў здольны сніць, працы ў мяне небагата — пра мяне звычайна згадваюць пад самы канец працэсу, калі раптам спраўджваюць, што дзеля рытму апавядання варта было б адлюстравачь яшчэ і гэтую траціну жыцця якой-небудзь з постацяў. Збольшага замаўляюць сны прарочыя (я іх найбольш ненавіджу праз тое, што яны звязаныя з дзеяннем), эратычныя, часам у жанры камедыі, часам такія, што павінны адкрыць нам нейкі з невядомых аспектаў папярэдняга жыцця персанажа, і г. д.

— Бракуе нейкага яскравага сну для перадапошняга раздзелу, — паведаміў мне ўчора Замоўца, працягваючы таўшчэзны рукапіс, чытаць які я не меў найменшага намеру. — Нешта звязанае з ягоным дзяцінствам ці школьнымі гадамі, каб было зразумела, што іншай магчымасці, як падарваць сябе й таго нягодніка-тэрарыста, у яго няма. Вядома, мы нячаста завяршаем раман смерцю героя, каб пакінуць сабе магчымасць для працягу серыі, але тут я іншай стратэгіі не бачу — тым больш адказная ў цябе задача. Не сапсуй нам кнігі года. Можаш дадаць

крыху крывішчы, эротыкі, усё такое — але я хутчэй за нешта ідылічнае... Гэткі «раман у рамане»... Зрэшты, табе лепш відаць. Галоўнае, каб было пераканаўча. Калі ўсё атрымаецца — і ты атрымаеш. Ёсць нават шанец, што кнігу экранізуюць — тады ўжо мы пра цябе не забудзем... — падміргнуў ён. — Зрэшты, калі не экранізуюць — таксама не забудзем... (Я ненавідзеў гэтую ягоную манеру прыкідвацца вялікім мафіёзі й выкарыстоўваць двухсэнсоўныя фразы, пазычаныя збольшага з уласнавырабленай макулатуры). І не затрымлівайся: праз тры дні кніга павінна пайсці ў друк.

Праца ў мяне, як бачыце, у прынцыпе досыць творчая, таму я за яе гэтак і трымаюся — праблема толькі ў тым, што праз хранічную адсутнасць фантазіі я вымушаны перад тым, як напісаць чарговы сон, першым чынам яго сасніць. Зрэшты, гэта абумоўлена ўжо ў першым пункце майго кантракту: сны павінны быць сапраўдныя, рэалістычныя, непадробныя. У другім пункце абумоўлена, што я не маю права выкарыстоўваць сваіх сноў у ніякіх іншых мастацкіх творах, апроч тых, што выходзяць у выдавецтве «Гіпнотыкс», якое пакідае сабе ўсе правы й г. д. Гэты пункт падобны да забароны на сэксуальныя кантакты па-за здымачнай пляцоўкай, што ёсць стандартным патрабаваннем да прафесійных порнаактораў (адна знаёмая мне казалася). Калі спачатку я шкадаваў гэтага абмежавання, то з часам навучыўся сумяшчаць прыемнае з карысным і перастаў, як сапраўдны прафесіянал, саромецца таго, што мой самы інтымны сон прачытаюць мільёны (ну добра, хай тысячы) людзей і што ён будзе апаведзены ў кнізе ад імя якога-небудзь афэлка, які не мае са мною нічога супольнага. Хай так, усё адно сны —

гэта майно калектыўнай несвядомасці, а не мая асабістая прыдумка. Не так даўно я навучыўся, так бы мовіць, «уваходзіць у ролю» і сніць ужо ад асобы свайго персанажа, а не ўласнай. Гэтае атаясамленне цяпер дае мне магчымасць прынамсі на час сну пабыць не абрыдлым самім сабой, а сапраўдным супергероем. Таму часцяком, адкрываючы новыя кнігі нашага выдавецтва, я з ганарлівай усмешкай перачытваю пасажы, у якіх пішуць пра мяне. Вядома, ёсць у гэтым найміцкім сненні штосьці прыніжальнае, падобнае да працы прафесійнага гатавальніка наркотыкаў, што знаходзіцца ў сваіх гаспадароў-бандытаў на правах раба, — але, з другога боку, калі рэчыва выйдзе ўдалым, то і ён сам атрымае ад яго належны кайф, па традыцыі пакаштаваўшы яго першым.

2.

Зразумеўшы, што замову трэба выканаць у максімальна кароткі тэрмін, я тут жа пасля яе атрымання сабраў манаткі й пакінуў горад — не, не ратуючыся ад Замоўцы, а хутчэй ад амнезіі, што спасцігла мяне цягам апошніх тыдняў у выніку абвастрэння майго алкагалізму. Ніколі яшчэ не было такога, каб я не памятаў сваіх сноў, — а тут проста настаў нейкі творчы ступар, які я, супакойваючы сябе, выдаваў за кароткачасовы адпачынак. За горадам, у вёсцы з адзіным барам, я ўжо некалькі гадоў здымаю невялічкую кватэрку, месца знаходжання якой ніхто не ведае і якую я ў душы называю сваёй лабараторыяй: у ёй нічога няма, апрача ложка, стала, крэсла й кніжнай шафы, у якой сабраныя ўсе даступныя маёй плыткай кішэні тамы, датычныя сноў і снення, улучна з соннікамі

й энцыклапедыямі. Акрамя таго, у чырвоным куце майго пакоя знаходзіцца паліца з аптэччай, дзе сабраныя ўсе легальныя й паўлегальныя лекавыя сродкі, без якіх я, прызнаюся, не здолеў бы не тое што нешта сасніць, але й элементарна заснуць.

Адказваць за апісанне сноў — досыць смешнае амплуа для чалавека, які ці не з пубертатнага веку пакутуе ад бессані. Аднак голад не цётка, таму я, зрабіўшыся прафесіяналам, сумленна звярнуўся да псіхіятра з просьбай выпісаць мне снатворныя таблеткі. За два гады мы пераспрабавалі цэлы спіс прэпаратаў з мэтай знайсці такі, які б не толькі ўсыпляў мяне ў любы патрэбны час дня і ночы, а яшчэ й спрыяльна дзейнічаў на маю падсвядомасць, дазваляючы сніць доўгія сюжэтныя сны, паводле магчымасці — з хэпі-эндам, без усякіх непатрэбных кашмараў, прысутнасці маіх бацькоў і г. д. Ніколі дагэтуль яны (не бацькі, натуральна, а лекі) мяне не падводзілі, ні разам, ні паасобку, — але цяпер, як на бяду, ніводны з іх не здольны быў мне дапамагчы: прачнуўшыся на наступную раніцу пасля наведвання бара, я ўсвядоміў, што не проста нічога не памятаю са свайго сну, як кагадзе, а што зусім нічога не прысніў. Мяне пакрыў халодны пот. Я хутка запіў півам прыгаршчу таблетаў і зноў заплюшчыў вочы, каб прымгнуць на гадзінку-другую. Аднак паўтарылася тое ж самае: выспаўся як пшаніцу прадаўшы, да болю ў касцях, але не прысніў ізноў нічагуткі. У паніцы я пачаў гартаць свае сновыя дзённікі ў спробе знайсці нейкую ранейшую загатоўку, меней-болей адпаведную патрэбнаму сюжэту, — аднак, як гэта бывае з даўнімі снамі, не здолеў жыва сабе ўявіць іхнага зместу й разабрацца ў блытаніне іхных дэталей, што цяпер

здаваліся мне невыразнымі й непатрэбнымі. Сасніць — адно, але падаць пераканаўчае апісанне прыснёнага — вось гэта ўжо называецца вышэйшы пілатаж...

Я кінуўся да кніжных паліцаў з намерам па-хуткаму перадраць якога-небудзь з маіх улюбёных аўтараў. Толькі цяпер, у найбольш крытычны момант сваёй пісьменніцкай кар’еры, я ўсвядоміў, наколькі павярхоўна, безадказна й нехлямяжа мае славытыя калегі-папярэднікі, за рэдкімі выключэннямі, апісвалі свет сноў і галюцынацый (натуральна, у параўнанні са мной). Адкідаючы кнігу за кнігай, я ўсё глыбей расчароўваўся ўва сусветнай літаратуры з яе тупой скіраванасцю на даўно нікому не цікавы дзённы свет рэальных падзей з яго аднастайнымі псеўдапраблемамі. Чаго ж пасля дзівіцца, што людзі ў сучаснасці, апрача хіба снобаў-інтэлектуалаў, усё часцей аддаюць перавагу насычаным падзеямі й перыпетыямі серыялам, баевікам ці фэнтэзі, не кажучы пра камп’ютарныя гульні? На халеру простаму рабочаму чалавеку ваш гнілы рэалізм? Яму яго і ў звычайным жыцці хапае... Нездарма на святы людзі так любяць глядзець па тэлебачанні казкі. Сон насамрэч — гэта тое скрыжаванне, у якім фікцыя ці казка ўцелаўляецца ў праўду: калі пакласці на адну шалю ўсю так званую «сур’ёзную» літаратуру, а на другую — самы звычайны, нават не самы яскравы сон, то відавочна, каторая з іх пераважыць...

Трасца, гэта ўсё цудоўна, але што ж рабіць? Плюнуць на таблеткі й зноў перайсці на алкаголь? Але ж ёсць рызыка, што паўторыцца тое самае, што ўжо было ў Празе: насню няведама чаго, а прыгадаць, пагатоў запісаць, не здолею... «Не хочаш сніць — не муч паўкуляў мозгу»,

гучыць старая прымаўка прафесійных снадчыкаў. Лёгка ім было казаць! «Калі можаш не сніць — то й не сні...» Не, толькі не гэта. Калі я ў час не пастаўлю майму Замоўцу ягонага сну, ён не проста спагоніць з мяне ўсе належныя яму грошы — ён яшчэ й прымусіць мяне адпрацоўваць іх у іншым адзеле, дзе я буду вымушаны перабівацца рэалістычнымі апісаннямі ўсякай пазбаўленай ценю фантазіі брыдоты!

Канец канцоў, пасля доўгіх развагаў і высылкаў, я ўзяў такі тэлефон, знайшоў у спісе нядаўніх размоваў літару «З» і націснуў кнопку.

— Што, гатова? — спытаўся Замоўца не вітаючыся.

— Ну, амаль, — схлусіў я. — Але бракуе яшчэ аднаго сюжэтнага павароту...

— І што? Пры чым тут я?

— Як бы вам сказаць...

— Кажы хутчэй, бо ў мяне тут перад публікацыяй такі завал — табе і не снілася. («Дасціпнік хрэнаў», падумаў я).

— Мне патрэбны опіум, — прамовіў я на адным дыханні, быццам называючы нейкую рэдкую фарбу, якой мне бракуе для заканчэння сваёй манументальнай фрэскі. — Пункт трэці кантракту: прэпаратамі, неабходнымі для снення, забяспечвае выканаўцу замоўца...

Нейкі час панавала маўчанне — відаць, Замоўца захліў далонню слухаўку, лаючы мяне ад усяе душы на ўвесь офіс.

— Трэба сустрэцца, — урэшце пачуў я. — Дзе ты?

Я паведаміў яму каардынаты сваёй вёскі і назву адзінага тутэйшага бара.

— Праз гадзіну, — кінуў мне шэф. — І глядзі, каб было ўжо адчынена, а то я сам яго адчыню...

3.

Адзіная праблема з такімі рэчывамі, як апіяты, палягае ў тым, што прыснёныя пад імі сны не паспяваеш занатоўваць. Толькі сядзеш за камп'ютар і сяк-так сфармулюеш першую фразу, як згадваеш, што ўсё насамрэч было зусім не так і што ты забыўся на самую галоўную дэталю, якая й надае ўсяму далейшаму сну глыбокі, калі не адзіны, сэнс. Чым далей разгортваецца перад табою апісанне, тым больш дэталю прыснёнага прыгадваеш: пальцы папросту не паспяваюць бегаць па клавіятуры. Справа ўскладняецца яшчэ й тым, што дзеянне апіяту працягваецца яшчэ доўга пасля таго, як ты прачнуўся, а гэта яшчэ больш запавольвае і так невялікі спрыт тваёй (у кожным разе, маёй) пісаніны.

Гэтым разам, аднак, усё выйшла як найлепей. Скажу без лішняй сціпласці, што я заўжды любіў дэдлайны, бо яны звычайна прымушаюць мяне сабрацца й высніць з сябе найлепшае, але тое, што мая падсвядомасць выдала мне цяпер, літаральна не паддавалася апісанню — хоць, праўда, канец канцоў і паддалося. Калі не памыляюся, такі стан, у якім я знаходжуся на працягу апошніх двух дзён, у нармальных пісьменнікаў называецца натхненнем. Звычайна цягам так званай серыйнай спячкі, калі прачынаешся толькі для таго, каб у часе кароткага чуйнавання запісаць свежаўбачаны сон, немагчыма прысніць яго працягу: перад табой разгортваюцца зусім новыя матывы, пераплятаюцца з папярэднімі, сціраюць і заглушаюць нядаўна яшчэ такія яскравыя дэталі, якіх ты не паспеў занатаваць, твая памяць працуе яшчэ меней надзейна, чым у будзённым жыцці. То-бок лепшае ёсць

ворагам добрага і ў свеце сну: лепшым у ім аўтаматычна здаецца апошняе, хаця гэта не заўжды так. Аднак цяпер творчы працэс нагадваў хутчэй школьную дыктоўку: я прачынаўся, занатоўваў частку сну, перачытваў, правяраў граматычныя памылкі, ставіў кропку разам з тым, як прымаў чарговую дозу опіуму, і зноў клаўся працаваць, каб прысніць наступную частку, не забывшыся ні каліва з таго, што адбылося ў папярэдняй. Такім чынам, за нейкіх тры дні на вёсцы я пражыў насамрэч ці не тры тыдні — натуральна, у сне. Калі б які-небудзь Джэк Керуак замест таго, каб апісваць на працягу некалькіх сутак свае банальныя прыгоды на амерыканскіх дарогах, з тым жа імпэтам аддаўся фіксацыі сваіх сноў, у яго мог бы выйсьці сапраўдны шэдэўр. А так...

4.

Я знаходжуся ў Празе. Мне трэба тэрмінова, літаральна да заўтра, зняць нейкі дакументальны фільм. Здымкі адбываюцца ў інтэрнацкім пакоі, галоўны герой — пажылы чалавек, нешта апавядае на камеру. Пасля інтэрв'ю я нагадваю яму, што заўтра мы павінны дазняць ягоную сустрэчу з Бонды, чалавек абяцае прыйсці, ён нібыта добра ведае Бонды асабіста. Я нечувана рады такому поспеху. Выходжу на вуліцу, на дварэ вечар, аранжавае сонца яшчэ не зайшло. Мне трэба ісці дамоў — замест гэтага я пастанаўляю пайсці ў горад, дзе знаходзіцца адзін добра вядомы мне бардэль. Узняўшы на развітанне галаву, у акне сваёй кватэры на восьмым ці дзявятым паверсе я бачу на фоне жоўтага святла ў кухні сілуэт сваёй дзяўчыны. У думках я развітваюся з ёю, а сам хаваюся за рогам дома

насупраць, спадзеючыся, што яна мяне не заўважыць. Урэшце, здымкі скончыліся раней, чым было запланавана, я паспею яшчэ схадзіць у горад і вярнуцца. Пазней магу ёй пазваніць, папрасіць прабачэння, што затрымаўся.

Я кіруюся на поўдзень, удоўж ракі. У тых раёнах ніхто не ведае мяне, бо я завітваю туды рэдка, таму ніхто не здагадаецца, з якой мэтай я туды іду. Вось калі б я скіраваў у цэнтр, дзе апроч бардэляў, уласна, нічога няма, то ўсё адразу было б ясна — а так я магу прыкідвацца турыстам, які проста аглядае горад. Навокал такіх нечувана шмат — натуральна, цяпер лета. Я іду па набярэжнай, якая раптоўна кудысьці знікае, зліваючыся з ракой, — каб не ісці па вадзе, я мушу збочыць і апынаюся на нейкім каменным пагорку, кшталту піраміды з чорнага мармуру, па стромкіх прыступках якой сцякае вада, — піраміда ёсць адначасова й фантанам. На яе вяршыні й на прыступках сядзяць маладыя людзі, граюць на нейкіх музычных інструментах — зарабляюць грошы. Ім не падабаецца мая прысутнасць, і я імкнуся як мага хутчэй сысці ўніз, што мне не зусім удаецца — прыступкі надта вузкія, коўзкія, схіл піраміды надта стромкі, — але ўрэшце я зноў апынаюся ўнізе й магу працягваць свой шпацыр. Мяціны мне знаёмыя: паблізу знаходзіцца новапабудаваны гандлёвы дом, цэнтр жыцця гэтага гістарычнага раёна, вакол шмат старых і новаадкрытых крамаў, рэстараций, кінатэатраў — недзе тут павінен знаходзіцца той невялічкі начны клуб, у якім я ўжо аднойчы быў. Вось толькі ў мяне мокрая нагавіца, і мне прыкра, што людзі могуць прыняць мяне за бяздомнага. Да таго ж мне прыкра, што час ідзе, пачынае цягнуцца, а я ўсё яшчэ не знайшоў патрэбнай мне забаўляльнай установа.

Калі я дасягаю мэты, то бачу, што начны клуб ператварыўся ў звычайны шапік досыць неахайнага выгляду — ён з белай фанеры, размаляваны ўсялякімі графіці — і ўсярэдзіне, як відаць праз вокны, збіраюцца цемнаскурныя людзі з мясцовых бандзюганаў, прапануючы мінакам танныя скрадзеныя рэчы, наркатыкі й дзяўчат для эскорта. Мне робіцца сорамна, што такі аб'ект мог быць мэтай майго шпацыру, але я не падаю выгляду й заходжу туды, быццам дзеля таго, каб набыць нейкі недарагі сувенір, — мой выбар спыняецца на каштоўным фірмовым гадзінніку й не менш каштоўным пярсцёнку. Гадзіннік, маўляў, будзе мне, а пярсцёнак я падару сваёй дзяўчыне, каб яна даравала мне спазненне й не задавала лішніх пытанняў.

Раптоўна я адчуваю, што галодны, і пастанаўляю зайсці ў першую-лепшую з паблізных рэстарацый. Мне карціць выпіць віна, але яно там задарагое, а грошай у мяне засталася зусім мала. Я выбачаюся перад гаспадаром, што перадумаў есці, і збіраюся сысці. Той паведамляе мне з нічога ніякага, што мяне хоча бачыць кухар, в'етнамец: маўляў, ён крыўдуе на мяне, і я павінен папрасіць прабачэння ў яго. Я не маю нічога супраць, мне дужа няёмка, і я паслухмяна іду ўніз, дзе гатуюць. У невялічкім скляпенні пад столлю вісіць туша нейкай жывёлы, з якой сцякае кроў. Мяне сустракае нейкі малады азіят, які кажа, што дзядуля выйшаў, але неўзабаве вернецца — маўляў, ён вельмі пакрыўджаны, бо я сваёй адмовай есці абразіў іхныя нацыянальныя пачуцці й традыцыі. Я пытаюся, чым магу кампенсаваць сваю нетактоўнасць, і малады чалавек прапануе мне пары: калі я дабяруся дадому раней за ягонага дзядулю, мне будзе даравана. Я пагаджаюся, каб

як мага хутчэй знікнуць з гэтага месца, але ўжо на выхадзе пачынаю пра гэта шкадаваць — лепш бы я ў знак кампенсацыі пакінуў в’етнамцам гадзіннік і пярсцёнак. Тут я заўважаю, што іх у мяне ўжо няма, але ўгаворваю сябе не пераймацца, урэшце, я ж толькі нядаўна іх набыў па смешна нізкім кошце, таму ніякай вялікай страты не пацярпеў. Галоўнае цяпер — выпіць па дарозе віна і як найхутчэй дабрацца дадому.

Вяртаюся я той самай дарогай, што прыйшоў, але ўсё навокал выглядае крышку іначай. Найбольш мяне ўражвае агромністая колькасць людзей на вуліцах, зольшага маладых, — праз іх амаль немагчыма прабіцца. Паводле таго, як сцямнела, я ўсведамляю, што не паспею ўжо зайсці ў свой улюбёны бар, дзе павінны акурат збірацца мае сябры, і прыспешваю хаду. Павярнуўшы галаву ўлева, у бок ракі, я са здзіўленнем заўважаю, што паралельна са мной па ўзбярэжжы ракі шыбуе маленькі стары в’етнамец, спрабуючы як мага хутчэй пераадолець на сваім шляху ўсе перашкоды: абмінае людзей, скача цераз машыны, выяўляючы пры гэтым спрыт, нечуваны для ягонага веку. Я згадваю пра дамоўленае пары і ўсведамляю, што, калі прайграю яго, мяне чакае нешта горшае за смерць. Я пачынаю з усяе сілы бегчы ў напрамку свайго дома, але збочваю не туды, у нейкім скверы мяне спыняе маладзён славянскага выгляду й паведамляе, што тут — расейскі раён, а мне трэба да в’етнамцаў. Непадалёк гурток ягоных сяброў выбівае душу з нейкага выпадковага мінака. Я зноў прашу прабачэння й абмінаю сквер, вяртаючыся на свой ранейшы маршрут, спрабую нападабняць у сваіх рухах старога в’етнамца, таксама пераскокваю пару машынаў — але, нягледзячы на гэта, дарога здаецца мне

бясконцай. Я клянуся сабе, што больш ніколі не буду заключаць ніякіх пары, нават здымаць ніякіх фільмаў, а замест гэтага займаюся кінакрытыкай — уласна, гэта мой любімы занятак, які я закінуў дзеля практычнай творчасці, а цяпер не магу зразумець чаму. Дзядуля тым часам не адстае, але ён не абганяе мяне, трымаючыся на бяспечнай адлегласці, назіраючы: я заўважаю, што да яго далучыўся ўжо цэлы гурт нашмат маладзейшых в'етнамцаў, узброеных нейкай арматурай. Спартыўнага ў бегу, такім чынам, ператвараецца хутчэй у паляванне на мяне — я разумею, што павінен збіць іх з панталыку, каб самому не давесці іх да свайго дому. Я згадваю, што паблізу жыве адна мая сяброўка, і заходжу да яе ў госці.

Дзверы мне адчыняе яе муж, малады русявы хлопец невысокага росту, з якім я знаёмы досыць павярхоўна і якога не баюся, трымаюся з ім самаўпэўнена: маўляў, мне да ягонай жонкі, трэба пераначаваць і г. д. Ён не супраць, мяне кладуць з краю на сямейны ложка, побач з якім месціцца тумбачка, куды я магу адкласці свае рэчы. Адчыніўшы шуфляду, я раптоўна бачу там пасрэбраны пісталет, свой нядаўна пазбыты гадзіннік, а таксама — шэраг лістоў і фотаздымкаў, якія красамоўна сведчаць пра тое, што між мною і жонкай хлапца ў мінулым, прычым у гэтай жа спальні ён на гэтым жа ложку, адбыўся бурлівы раман. Я ўсведамляю, што мне лепей не заставацца ў іх, згадваю пра тое, што мушу трапіць дадому хутчэй за в'етнамскага дзядка, — карацей, прыдумляю нейкую адгаворку і хутка збіраюся сысці. Хлопец выходзіць праводзіць мяне на вуліцу і паказаць найкарацейшы шлях дамоў. Мы ідзем па вузкай гатычнай вуліцы, на якой няма ні душы, і хлапец па-сяброўску абдымае мяне за шыю. Мяне

перапаўняе пачуццё віны перад ім, пачынаюць душыць слёзы, я кажу яму: «Слухай, магчыма, мы болей не ўбачымся — я павінен папрасіць у цябе прабачэння. Але не за тое, што кахаў і кахаю тваю жонку, а за тое, што раней табе ў гэтым не прызнаўся. Ты меў права гэта ведаць». «Не бяды», адказвае той, «галоўнае, што цяпер ты ў гэтым прызнаўся». Нягледзячы на зычлівасць ягоных словаў, я адчуваю, што ягоная рука сціскае маю шыю ўсё мацней, ужо зусім не па-сяброўску. «Табе туды», паказвае ён мне вольнай рукою, «там ужо чакаюць». Я разумею, што ён мае на ўвазе в'етнамцаў, і іду ў паказаным кірунку, гатовы не аддаць ім сваё жыццё танна. Аднак як толькі я выходжу за рог, аднекуль злева раздаецца чарга аўтаматных стрэлаў, я падаю на капот бліжэйшай машыны й застываю ў нерухомай позе. На капоце побач са мной сядзіць чалавек у светлым плашчы і занатоўвае ў перакідным блакноце заключэнне аб маёй смерці. Я яшчэ паспяваю заўважыць, што вакол стаяць паліцэйскія машыны з сірэнамі, як у нейкім амерыканскім фільме, прыглядаюся да чалавека ў плашчы і бачу, што гэта вядомы кінаактор: ён незаўважна паказвае мне на мігі, каб я ляжаў ціха, маўляў, трэба дазняць апошнюю сцэну, дзеля гэтага ён зараз зробіць мне ўкол аднаго рэчыва, ад якога я буду здавацца дасканала мёртвым. Але ж я й без гэтага разумею, што паміраю, бо не магу варушыцца, сцякаю крывёй і адчуваю жудасны боль ад ранаў. Усё, што я бачу ў апошнія імгненні, — гэта пабітае лабавое шкло машыны, на якую я ўпаў, і зіхоткія аскепкі шкла, змяшаныя з такімі ж зіхоткімі чырвонымі кроплямі на капоце.

5.

— Капут, — канстатаваў Замоўца, адпускаючы рукой маю галаву, што бязгучна апусцілася на клавіятуру, ад чаго манітор зноў весела заміргаў па-над мною сваім прастакутным німбама, і мой погляд мімаволі адлюстравваў дробныя літары недапісанага тэксту. — То-бок капец, я хацеў сказаць.

— Маем тое, што ён нам вінаваты? — запытаўся ягоны Напарнік.

Замоўца зірнуў на экран, прабежся вачыма па радках і скрушна пакруціў галавой.

— Трасцы, — вылаяўся ён. — У прынце, няблага, але ў параўнанні з тым апошнім сном, які яго забіў, — мабыць жа, абы-што... Як заўжды, найлепшае пакінуў сабе. Эх, не варта было выдаваць яму опіум...

— А я вам казаў, — уставіў Напарнік, — што ён перадазнецца.

— Наступным разам кажы гучней, — вызверыўся Замоўца. — Хадзем адсюль.

ЭКЗЕКУЦЫЯ

Вёска пазбаўляе духоўнага чалавека ўсяго і не дае яму (амаль) нічога... яна штораз духоўна яго спусташае і ўрэшце знішчае.

Томас Бэрнгард, «Пляменнік Вітгенштайна»

Тук-тук-тук-тук.

Тук-тук-тук.

Тук-тук-тук-тук-тук-тук.

На вёсцы мяне штодня абуджае мой даўні таварыш — дзяцел. Гэта нашмат горш за будзільнік — той ільга прынамсі выключыць, нават услепкі, у стане паўсну. З дзятлам зрабіць немагчыма папросту ні халеры. Ён відавочна ўпадабаў драўляны кавалак страхі проста над маёй галавой, і хоць ты яго забі, але ён заўсёды будзе вяртацца штораніцы на тое самае месца, у адзін і той жа час. Здаецца, з дапамогай азбукі Морзэ дзяцел імкнецца паведаміць мне штосьці важнае. Альбо проста хоча прадзяўбіцца скрозь дрэва да маёй галавы, каб выкалупаць з яе апошнія мазгі. Падазраю, што, калі так станецца, ён будзе расчараваны — яму не будзе асабліва чым пажывіцца.

Каторая гадзіна? Гэтае пытанне я задаю сабе цалкам аўтаматычна, нягледзячы на тое, што яно мяне зусім не цікавіць. Дый чаму яно павінна мяне цікавіць? Каб даведацца, колькі я спаў? Я ведаю колькі — доўга. Таму мне, шчыра кажучы, нават боязна зірнуць на будзільнік. Зрэшты, адсюль яго не відаць. Дакладней, відаць, але я не бачу стрэлак — у мяне слабы зрок. Канец канцоў, якая розніца, каторая гадзіна? Што гэта мяняе? Хіба нейкая лічба можа прымусіць мяне ўстаць?

Вось ужо некалькі месяцаў, якія здаюцца тыднямі, я замкнёны ў гэтай кватэры. Не, мяне ніхто не замыкаў — я сам замкнуўся. Зрэшты, маню — замыкаў. Замкнула жонка, пасля таго як сышла. Памятаю яшчэ, што мая годнасць не дазволіла мне затрымаць яе.

Я разышоўся з ёю нейкі час таму, на дзень святога Валянціна, так бы мовіць, зрабіў сам сабе і ёй падарунак — гэта было самае лепшае і самае нявіннае, што я мог прыдумаць. Усе далейшыя крокі ў нашых адносінах, верагодна, былі б гвалтоўнымі, прычым з абодвух бакоў. Не разумею, што бачаць людзі, асабліва маладыя, у дні святога Валянціна. Чаго яны па ім так шалеюць? Падазраю, што гэтае свята наогул зладзілі, каб перашкодзіць карнавалу. Яно — наўпростая супрацьлегласць і процівага паганскаму Купалю. Купалле — свята наладжвання новых стасункаў, Валянцін — пацверджання старых. Купалле (заўважце, нашае традыцыйнае свята) — свята здрады, Валянцін — свята вернасці, у нейкай ступені нават цнатлівасці. Хіба гэта не сумна?

Зрэшты, менавіта таму на Валянціна здрада ці прынамсі бойка з каханым чалавекам ёсць найсаладзейшым з учынкаў. Хаця наш з жонкаю разыход быў прадвызначаны задоўга да таго дня: ён нагадаў мне сто разоў адкладзеную партыю ў шахматы, хіба што ролю хадоў у ёй адыгрывалі пытанні. Мне здавалася, што я загнаў яе ў безвыходнае становішча, у кут, у цуг-цванг, — але яна, уяўляеце, сказала мне, што ўвесь гэты час гуляла са мною не ў шахматы, а ў паддаўкі! Такім чынам, выйшла, што яна перамагла. Чорныя здаліся. Так ува ўсім: я жыву сваё жыццё (першапачатковы сцэнар якога, відаць, аддалі на рэалізацыю больш таленавітаму рэжысёру) бяздарна і

залішне таропка — дакладна так, як гуляю ў шахматы. Хуткі пачатак, атака, напор — які захлынаецца, будучы залішне непрадуманым, гусарскім, рызыкаўным, а потым — доўгая пакута, неахвота здавацца, адчайны супраціў, невыноснае чаканне паступовага, павольнага, але пэўнага разгрому.

Чаму я ўсё-ткі насамрэч з ёю разышоўся? Напэўна, ад суму. Заўсёды надыходзіць час, калі чалавек адчувае, што пара кінуць прымаць той ці іншы наркотык. Пік маёй цікавасці да жанчын прыйшоўся на папярэднія 5—6 гадоў — гэта быў час, які прырода дала мне на завядзенне сям’і й трывалага манагамнага стасунку, аднак я легкадумна не скарыстаў яго, і цяпер прыродзе няма чаго прапанаваць мне ў якасці мадэлі звычайнага чалавечага шчасця.

Магчыма, вы параілі б мне зноў закахацца? Маўляў, кожнае наступнае каханне вылечвае папярэдняе, бла-бла-бла... Я спрабаваў — не дапамагло. Відаць, я занадта стомлены ад і для гэтай гульні, якой чалавек вымушаны аддаваць сябе ўсяго, насуперак парадзе ірландскага барда. Я не надта азартны тып і ніколі ім не быў. Любы стасунак з жанчынай нагадвае мне нават не гульнію, а нейкі іншы, нашмат меней цікавы спорт, у якім залік ідзе не на галы, а на час ці на атрыманыя пункты: хто першы ўцячэ, хто больш разоў здрадзіць... Які сэнс паўтараць з кімсьці новым твая самая, даўно завучаныя з кімсьці яшчэ рытуалы?

Час прызнацца: не памятаю, чаму яна сышла. Яна штосьці спрабавала тлумачыць. Я не слухаў яе, таму нічога не зразумеў з яе словаў. Яна казалася штосьці накштальт таго, што ў яе больш няма сілаў са мною жыць, падтрымваць мяне маральна й матэрыяльна. Ну, маральна яна мяне ніколі асабліва не падтрымлівала. А вось матэрыяльна —

гэта праўда. Ужо колькі тыдняў ніхто не прыносіць мне ежы. Гэта азначае, што ў хаце яе павінна застацца зусім няшмат, хоць апошнім часам я амаль не ем. Зрэшты, я не галодны. У мяне няма ніякай ахвоты есці. Дзякуючы назапашванню тлушчу я змагу яшчэ працягнуць нейкі час без ежы. За час жыцця з жонкаю я аброс тлушчам і барадой, як сапраўдны служыцель культуры, натуральна — уласнай асобы. З задавальненнем зноўку пачаў бы курыць, аднак пры адсутнасці грошай гэта было б роўнае самагубству. З другога боку, курэнне магло б быць вельмі добрым стымулам для пошукаў працы. Я заўважыў, што людзі, якія паляць, дасягаюць у жыцці большага поспеху. Як усе наркаманы, яны больш хіжыя за тых, хто вядзе здаровы лад жыцця: залежнасць прымушае іх варушыцца. З другога боку, яны раней паміраюць. Такім ёсць кошт дасягнення згаданага жыццёвага поспеху.

Доўгі час я падманваў жонку, быццам я геній. Яна зразумела, што гэта не так, нашмат раней за мяне, аднак доўгі час прыкідвалася, быццам нічога не заўважае. Я, у сваю чаргу, заўважыў, што яна прыкідваецца, і гэта мяне ў ёй усё больш і больш раздражняла. Зразумела, што мяне раздражнялі ў ёй і іншыя рэчы, пералічваць якія тут было б залішне доўга, але перадусім — гэта. З другога боку, калі мы жылі разам, дык у ранішнім уставанні была прынамсі нейкая прывабнасць, таму што пры жонцы я штодня снедаў кавай і шакаладам (замест колішняй цыгарэты). Я ніколі не пытаўся, адкуль мая жонка бярэ грошы на каву й шакалад, — мяне гэта не цікавіла. Толькі пасля таго, як кава і шакалад скончыліся, я пачаў хвалявацца, чаму гэта жонка ўсё яшчэ не вярнулася. Што рабіць? Патэлефанаваць у паліцыю? Магчыма, з ёю штосьці здарылася? Не, не